

KRAMLJANJE O PARTIZANSKEM TEATRU

Sicer pri Kalanovem »Veselim vetru«¹ ne gre zgolj za teater; prva tretjina je odmerjena vezani besedi — najprej Boru, »dvornemu poetu revolucije«, potem vzpodbudnim verzom Otona Zupančiča in še dvema mladima, Kajuhu in Petru Levcu; zadnja poglavja govore o partizanski grafiki in o njenih mojstrih, o Nikolaju Pirnatu in o tem, kako neveselo se je izteklo življenje enega najbolj vedrih Slovencev, Hinka Smrekarja, o Francetu Miheliču in o vseh tistih, ki so vrezali v linolej pričevanja iz ječ, taborišč in gozdov. Središče knjige pa so vendarle tiste strani, ki so dale vsemu temu pisanju ime: »Veseli veter«, kramljanje o partizanskem teatru.

Urednikova misel je bila taka, naj bi pisal o tem kdo od tistih, ki so od blizu začutili ta »veseli veter« — z malo začetnico. Nemara je imel prav. Vsaj zame sta bila oba večera z novo Kalanovo knjigo — pa četudi mi je bil večji del poglavij nov le v knjižni podobi — svojevrstno doživetje in hkrati obujanje svojevrstnih doživetij. Vse je bilo spet mlado v spominu: tistih dve sto kilometrov poti iz zaselkov nad Trstom preko notranjskih host in steza ob Kolpi v belokranjsko republiko; kres na večer pred praznikom Cirila in Metoda in pri tem kresu prva srečanja s partizanskimi igralci in literati, tudi s Filipom Kalanom; jutranja vaja za Borovo »Težko uro« dan za tem, prava gledališka vaja v pravi dvorani; vetrovne noči v Suhi krajini, romanja in hajke z Gubci, pomenki z brigadnimi, divizijskimi in štabnimi propagandisti, zbrano delo na pravljličnih bazah v kočevskem Rogu, od koder se ti je zdelo čisto blizu na premiero v Črnomelju; in tiste premiere in pisanje o njih: o čudežnem Molièru na partizanskem odru, o polomiji z Nušičem, o prazniku ob Linhartovi »Zupanovi Micki«; in tisti zadnji pohod čez hrvaške hribe in čez Mašun na Vipavsko in v Trst, pot, ki se je začela s trudno ного v Črnomlju in končala v brzečem avtomobilu sredi Ljubljane.

Zelo podobna so tista doživetja, o katerih kramlja Filip Kalan. Res, predvsem kramljanje je to. In vendar: v zgovorni, pa le ne utrujajoči podobi je napisana že kar zgodovina partizanskega teatra; začrtani so portreti ljudi, ki so bili blizu temu teatru; to je kramljanje o dejstvih, ki so že del slovenske kulturne zgodovine, vmes pa so vpletene impresije, ki so tako kakor vsaka impresija lahko zelo osebne in pogosto zgolj osebne. To je knjiga, ob kateri se smeješ, smehljaš, zasanjaš, pojeziš, zmaješ z glavo in rečeš kdaj pa kdaj čisto nehoté: »Glej ga mojstra!« Zakaj med vsemi temi dvopičji, baročno nabrekliimi epiteti (enega sem si izpisal za primer: tisti čudno drsajoči, oprezno podjetni, prisebni korak partizanskih nog) in drugimi iskanimi zunanjiimi pomagali je zapisana marsikatera živa in pogumna resnica, marsikatera bodica ima želo, ki res da ni smrtonosno, pa le skeli, humor je v tej knjigi, humor, ki morda ni čisto kranjske narave, pa je le poraben tudi za domače razmere, zaželen in potreben na Slovenskem. Vendar si tistih besed o mojstru nisem zapisal na rob Kalanove knjige ob takih drobnih duhovitostih in dobrohotnih obrekovanjih, kajti v knjigi je še nekaj več: nihče, prav nihče med nami še ni v nevezani besedi tako skrbno odbral misli, kadar je hotel popisati tiste svojevrstne partizanske trenutke, ki niso bili ne borba ne politična ura in ki so tudi s parti-

¹ Filip Kalan, Veseli veter, Cankarjeva založba, Ljubljana 1956. Opremil avtor, 243 strani.

zansko kulturo imeli zelo malo skupnega, pa čeprav jih je do dna poznal sleherni partizanski kulturnik; nihče še ni tako živo, tako pretresljivo popisal najbolj značilnega spremljevalca partizanskega življenja, ki se mu je reklo nočni pohod, tistih utrujenih kolon v neprespanih nočeh, v katerih se je malo, zelo malo govorilo, dajale pa so toliko poleta razmišljanjem o vseh problemih svojega časa...

Res, vse to kulturno življenje v partizanski vojski je bilo nekaj nenavadnega, za stare pojme nevojaškega, pa vendar je dajalo vsemu gibanju ravno to svojevrsten čar in globok pomen. Znanstveni inštitut, slikarske razstave in pravi teater! In res je, kar je zapisal Filip Kalan v svoji knjigi: četudi se je komu zdelo, da »smo se mi tu doli med temi brezami ubadali s tako smešno zapletenimi in za soldaško pamet tako porazno bedastimi bagatelami«, je bila vendarle prav to ena od vzmeti, ki so ločile to obdobje od tistih »žalostnih vojsk, ki so jih slovenski fantje pretolkli po vseh cestah in po vseh hostah svoje dežele od turških vpadov do umika na soški fronti...« In sreča je bila, da je bilo takrat v samem vrhu toliko razumevanja za tako delo, da sta, če povemo v civilni govorici, sam predsednik vlade in predsednik parlamenta predavala gledališkim tečajnikom in da se je Boris Kidrič, po vseh opravkih svojega delovnega dne, več večerov zapored vneto pogovarjal s partizanskimi kulturniki o pisanju iger za frontne odre.

Tako prebiramo knjigo, kakršnih ni veliko na naši domači polici. Knjigo, ki je dokument in izpoved; ki je napisana z duhovito, četudi včasih že kar zlobno ironijo; ki je nemara zelo osebna v presojanju podrobnosti iz vsakodnevne življenja, v velikih rečeh pa je vendarle pravična. Nam, ki smo sami preživljali dneve, o kakršnih pripoveduje Filip Kalan, budi ta veseli veter v njegovem »Veselem vetru« občutke, ki so skoraj neke čudno podobni domotožju. Generacija, ki prihaja za nami, jo bo sodila nemara z bolj trezno pametjo, z manjšo mero čustev in prizadetosti.

Nemara bolj, nemara manj ugodno. Pa naj bo tako ali tako — tudi učila se bo lahko iz nje.

Dušan Moravec

ZGODOVINA SLOVENSKEGA SLOVSTVA

(Nadaljevanje)

Podobna vprašanja bomo srečali in podobne misli bomo morali zapisati tudi, ko bomo pregledovali in ocenjevali to, kar so naši avtorji v obliki posebnih poglavij ali odlomkov napisali o evropski literaturi od srednjega veka do romantike.¹

O srednjeveški evropski književnosti je pisal Lino Legiša, urednik prve knjige *Zgodovine slovenskega slovstva*. V tem sestavku je naš avtor zagrešil predvsem vrsto hudo neprijetnih in nevšečnih netočnosti, ki so po svoji naravi takšne, da se ob njih bralec začuden vpraša, kako so sploh lahko nastale. O

¹ O tem je razpravljal v zadnji številki revije *Jezik in slovstvo* že Stefan Barbarič. Primerov, s katerimi dokazuje nezadostnost informacij, ki jih o svetovni literaturi prinaša *Zgodovina slovenskega slovstva*, v naši kritiki ne bom še enkrat ponavljal. Zaradi tega je treba k dokaznemu gradivu, ki ga najdete v pričujoči kritiki, dodati še Barbaričeve ugotovitve.